

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Qvintvm. De Emendata Recentiori Aetate Philosophia Civili.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

 CAPVT QVINTVM.
 DE EMENDATA RECENTIORI AETATE
 PHILOSOPHIA CIVILI.

§. I.

Vidimus haec fata disciplinarum fere omnium, quibus philosophiae ambitus absoluitur, quaeque recentiori aetate auctae et emendatae sunt, restat vna pars, eaque ciuili, quae vitam hominis in societate tum ciuitatis tum familiae viuientis prudenter regere docet atque praecipit. Non neglecta fuit elegans haec philosophiae pars a veteribus, et imprimis a schola Aristotelis, quae in eo genere plurimum laborauit, ipso Aristotele praeclaram, si verum fatendum, operam in eo praestante. Educatus enim in aula Philippi Stagirita, in qua eo tempore prudentia ciuili sedem fixerat, et facinoribus magnis et stupendis emicabat, non potuit non ad optima exempla formari, et regulis vtilissimis imbui. Vbi autem ipse philosophiam arripuerat, non in Lycei umbris otiosis speculationibus deditus, more Platonis, quem praeceptorem habuerat, imaginariam rempublicam, legesque in societate ciuili inutiles excogitauit, sed ipsam imperii et ciuitatis naturam experientia et exemplis intuitus est. Gratosus autem et intimae admissionis cum esset apud Philippum, Alexandrum M. Antipatrum et Antiochum, qui tunc, magni orbis habitabilis parti imperare coeperant, ea, qua utebatur, insigni animi perspicacia probe intellexit, quibus neruis prudentia ciuili staret, quibusque rationibus exerceri possit, et arcana imperiorum miro acumine inspexit. Huic itaque vitae ciuili, tum ethicam suam, vt suo loco iam obseruatum^a, attemperauit, tum politicam inaedificauit, immo de societate quoque familiae, in oeconomicis praecepit. In quibus multa eum praeclara monuisse, quaeque reipublicae expediant, intellexisse, attendisse quoque ad imperantium sophismata et arcanas, quibus respublicas moderantur artes, suo loco monuimus. Et hinc factum, vt, qui recentiori aetate in Peripatetica Schola in Politica Aristotelis commentati sunt, (inter quos eminere Petrum Victorium, Hermannum Conringium, et Michaëlem Piccartum, suis locis indicauimus) multa egregia et laude digna ad scientiam politicam attulerint, hocque nomine non male de philosophia ciuili recentiori aetate meruerint. Quos tamen hoc loco enumerare nihil attinet, quia alia agimus. Ast, licet haec ita se habeant, negari tamen nequit, nec omnia vidisse Aristotelem, nec nostris temporibus omnia eius praecepta iuuare rempublicam posse.

De ciuili prudentia meruit schola Aristotelis, non tamen perfecit.

a) Tom. I. p. 804. 893.

posse. Quemadmodum enim institutiones suas ciuiles genio temporis, imperiorum in quibus uiuebat, et quorum arcana ipse ex parte consiliis suis moderabatur, indoli modoque, quam nationum inclinationi et circumstantiis aliis, quae maximi momenti in Imperandi prudentia et regenda ciuitate esse solent, accommodauit, ita historiae ciuilis non imperitus ignorare non potest, insignes mutationes respublicas esse passas, aliasque ignorare aliam prudentiam haud raro poscere. Et hinc vera causa deriuanda est, cur nulla philosophiae pars ab ipsis Peripateticis magis emendata, aucta, suppleta sit, quam quae de ciuili prudentia agit, curque infinitus fere scriptorum politicorum numerus extiterit, qui omnes fere artes regnandi variis modis explicuerunt. Inter hos nonnulli systematicum ordinem secuti sunt, plerique methodo liberiori prudentiae ciuilis regulas exposuerunt, et obseruationes, digressiones, dissertationes, discursus, animaduersiones historico-politicas scripserunt. Quorum nomina excitare hoc loco nec libet nec licet, cum ad literariam huius scientiae partem id pertineat, quam diligenter excoluit recentior virorum doctorum industria. Inter quos primo loco nominandus GABRIEL NAUDAEVUS, vir castigatae eruditionis, cui debemus *Bibliographiam politicam*, aliquoties editam ^b, licet partium studio virum doctissimum interdum aliquid dedisse, dudum viris doctis ^c sit annotatum. Naudaeo merito iungimus IOANNEM ANDREAM BOSIVM, qui in dissertatione *de Comparanda prudentia ciuili* bonae frugis plena scriptores quoque huc pertinentes adduxit. Proxiori commentatione in hoc stadio cucurrit CAROLVS ARNDIVS, cui debemus *Bibliothecam politico-heraldicam selectam*, et *Bibliothecam aulico-politicam*. Qui si tantum accurationis et attentionis in his indicibus construendis attulisset, quantum lectionis et diligentiae, non haberemus, quod in eo culpandum esset. At in hoc scribendi genere *angelus* ei deesse obseruauerunt alii ^d. Tacemus Ioannis Caluini, Iusti Gerardi Rinckii, Cornelii a Beughem, G. Io. Iochii aliorumque labores huc referendos, de quibus videndus est STOLLIVS ^e, qui ipse in hoc argumento pulchre versatus, et omnino consulendus est. Cui si iungatur STRVVII *Bibliotheca philosophica* ^f, virorum eruditorum cura insigniter aucta, vix omitteretur scriptor paulo memorabilis, qui de philosophia ciuili aliquid tradidit. Dolendum autem, plerosque de prudentia certo obiecto, maxime reipublicae affixa, praecepisse, de prudentia in genere autem considerata, plerosque filuisse. Vnde laudanda recentissimae aetatis industria est, quae huic defectui medendo, multa de prudentia in genere monuit. Qua in re THOMASIVM atque BVDEVM aliis exemplo suo lumina accendisse, ex iis, quae de his viris summis tradidimus, notum

Scriptores
historiae li-
terariae do-
ctrinae ciui-
lis.

b) Ediderunt libellum AVG. BVCHNERVS Witteb. 1640. H. CONRINGIVS in C. SCIOPTII Paedia politicae Fr. 1673. Batavi in scriptoribus de methodo p. 19. seqq. Coll. Elzeuir. CARNIVS in Script. meth. 1692.

c) BOSIVS de Comp. prud. ciu. §. 84. p. 37.
d) Biblioth. imperant. c. 2. pos. 3. §. 9. p. 104.
e) Hist. liter. P. III. c. 5. §. 5. p. 693.
f) c. 8. add. Bibliotheca imperantium.

notum est. Nos ex his fontibus recentiorum politicorum praecepta lectorem discere iubemus, et speciminis loco ex politicis recentioribus trigam tantum virorum celeberrimorum in medium adducemus, qui in hac arena magna cum laude defudarunt, Ioannem Bodinum, Balthafarem Gracianum et Traianum Boccalinum. Tum sectas politicorum duas explorabimus, Machiauellisticam et Monarchomachorum, quae vtraque in extrema cucurrisse, et corrupisse magis, quam emendauisse philosophiam politicam visa est.

§. II. Magnam inter eruditos seculi XVI nominis celebritatem, fama pariter et infamia nobilitatam consecutus est IOANNES BODINVS, systematicorum scriptorum, qui de republica egerunt, facile princeps: cuius res literarias praeter notissimos scriptores historiae literariae generales, Teiffierium, Popeblountium, Sammarthanos, Baylium, Niceronium, aliosque tetigere ex instituto POLYCARPVVS LYSERVS ^g, Io. DIECMANNVS ^h, et alii ⁱ, qui ab iis consulendi sunt, qui integram famosi scriptoris historiam scire cupiunt: eam enim strictim tantum, et per summa capita attingere nobis licet. Natus est Andegavi, parentibus, quod plerique contendunt, Crypto-Iudaeis, cuius testis CAPELLANVS ^k produci solet, quo auctore additur, secundum decreta religionis Iudaeorum eum esse educatum. Quod tamen fatemur, melioribus testimoniis adhuc opus habet. Illud certum THVANI ^l testimonio, puerum fere in sodalitia Carmelitarum religionem fuisse professum: voto autem, quod rationis impotens inierat, solum, iurisprudentiae se in academia Tolosana tradidisse. Quamvis ingenio vasto et memoria valde capaci instructus, non in hoc solo stadio sibi currendum esse statuerit, sed linguarum notitiam admirabilem adeptus, omnium fere scientiarum campos perlustrandos ingressus sit. Accepta tiara doctoris iuris, ad causas in foro superiori Parisiensi, siue Curia prouinciae agendas traductus est, strepitum autem forensem et varias litigationes pertaesus, elegantiori literaturae industriam suam locauit, cui commentarium in OPPIANVM *de Venatione* debemus, oppido doctum, at quem exscripsisse nonnullis visus est. Maxime vero ad historiarum studium, earumque ad ciuilem prudentiam applicationem conuersus, quid in hoc genere valeat, edita *Methodo ad facilem historiarum cognitionem*, itemque *Libris sex de Republica*, plaudente orbe literato ostendit. Neque tamen reipublicae muniis se totum subtraxisse, inde intelligitur, quia ipso auctore constat, Pictauii quoque eum vixisse substitutum procuratori regio, conuentibus Galliae Narbonensis interfuisse, procurationem regis Caroli IX gessisse in causa agrorum publicorum contra

Fff ff 2

pro-

Ioannes
Bodinus.

g) Diff. de Vita et scriptis Bodini selecta exhibente, Witteb. 1715. et in Appar. liter. Coll. II. Spec. 16. p. 327.

h) Sched. de Naturalismo Bodini.

i) COLOMBS. Gall. Orient. p. 74. REIMMANN.

Hist. lit. Germ. Vol. V. p. 42. Bibl. imper. p. 95.

k) Ep. ad Conring. Appar. lit. Witteb. T. I. p. 66. seqq.

l) Ad ann. 1596. Conf. TEISSIER. Tom. IV. p. 265.

prouinciã Normannorum, a Francisco Alenzonum duce libellorum magistrum et consiliorum participem factum, interfuisse comitiis Blesensibus nomine Veromanduorum praefecturae, delegatum pro plebeio ordine, inque iis magna auctoritate eminuisse: porro legationis ergo pro Francisco Andium duce susceptae in Angliam traiecisse, apud Laodunenses aduocatum fisci fuisse, vt ex THVANI relatione, et locis a LYSERO ex ipsis Bodini scriptis adductis constat. Plurimum auctoritatis ei tribuit Henricus II. rex Galliarum, literarum amantissimus, quem aliquoties colloquutum cum Bodino esse, eo euentu, vt illustris appareret eius eruditio, praecleara rerum memorabilium cognitione instructa, testatur Thuanus. Inde factum, vt Io. Serranus scripto acri Bodinum arrosurus a rege edere illud prohiberetur. Tandem regis gratia excidens ad Franciscum Alenzonum ducem transit, ab eo muneribus, vt dictum, admotus, et in Angliam traductus. In qua cum libros de Republica legi cerneret, eos Latinos fecit. Tandem anno MDXCVI peste correptus obiit, relicta dubia de vita atque pietate sua fama, quae CUIACIVM^m permouit, vt ex nomine eius Ioannes Bodinus, literarum transpositione efformaret: *Audius sine bono*. Nonnullis enim Iudaicam incredulitatem, cum lacte matris haustram per omnem vitam seruauisse dicitur, id quod peculiari obseruatione demonstrare aggressus est WOLDEBRANDVS VOGTIVSⁿ. Hi ad vitae eius finem prouocant, in quo constitutus, ne verbulum quidem de IESV mundi seruatore protulerit; maxime vero famosissimum eius *Colloquium heptaplomeres*, siue *Dialogum de abditis rerum sublimium arcanis*, qui hodiernum in msc. delitescit, in partes vocant, in quo instituta religionum in orbe obtinentium comparatione semper vincitur Christiana religio, vincit vel Naturalissimus vel Iudaismus de quo tamen dialogo nihil quod valde admirandum vel magnopere metuendum sit, praeter raritatem habente alibi dicendum^o. Aliis nulli religioni addictus sine vero Dei cultu vixisse atque obiisse, et inter Naturalistas numerandus visus est^p. Patet id ex ANTONII POSSEVINI *Iudicio de la Noue militis Galli, Ioannis Bodini, Mornaei et Machiauelii quibusdam scriptis*, quod ex mandato Innocentii IX, P. M. Romae MDXCII edidit, et magnam postea partem *Apparatus sacro inseruit*: in quo plurimi illi errores tribuuntur. Et hinc enata occasio eruditissimo DIECMANNO *de Naturalismo Bodini* docte commentandi. Quidam magiae pactique cum malis geniis expliciti suspectum habuerunt^q: cuius occasio enata est ex *Daemonomania* eius, quae Gallice primum, postea Latine et Germanice prodiit, et in qua miris rationibus pro stupendis magiae operationibus, sagarum incantationibus, lycanthropia et similibus

m) Obs. Lib. XVIII. c. 33. Erat autem is ex infensissimis Bodini aduersariis.

n) App. lit. T. I. l. c.

o) Vid. STRVV. Introd. in Hist. lit. c. 9. §. 4. Obs. miscell. T. III. p. 271. alii.

p) DIECMANN. l. c.

q) TEISSIER. l. c. p. 265. PATINIANA p. 7. WAGNER. Diss. de Eruditis colloqui cum spiritibus familiaribus falso postulatis §. 6. NAV. DAEVUS de Magiae accusatis c. 7. p. 83.

milibus pugnat; merito ideo MARTINO DEL RIONI ^r, GABRIELI NAVDAEO ^s aliisque ^t notatus, et ideo indici librorum prohibitorum adscriptus; quamvis laudari meruerit ab HENR. MORO ^u. Plagii autem conuinci posse post Scaligerum, monuerunt COLOMESIVS ^v, BAILLETVS ^w, THOMASIVS ^x. Quae singula hoc loco excutere, non licet, et facile ex inspectis Bodini libris ab ipso Lectore paulo curiosiori et attentato cognosci possunt. Scripsit etiam *Theatrum vniuersae naturae*, in quo eruditio et lectionis copia cum superstitione pugnat ^y. Ex quibus recte colligitur, in argumento physico et pneumatologico Bodinum parum valuisse. Ast aliter de scriptis eius ad historiam, maxime vero ad ciuilem philosophiam spectantibus pronuntiandum esse, viri docti censuerunt. Non enarrabimus historiam libri *de Republica*, quod factum ab aliis ^z; sed obseruamus, maxime se eum commendauisse viris in ciuili prudentia versatissimis, GABR. NAVDAEO ^a, IO. CASELIO ^b, IAC. BONGARSIO ^c aliisque laudatis a THOMA POPEBLOVNTIO ^d, POLYC. LYSE-RO, COLOMESIO ^e. Nam licet esse in hoc opere haud pauca obelo digna falsi sint, digressiones quoque inutiles et molestae merito displiceant; recte tamen obseruauerunt, varia illud multiplicique eruditione et stupenda exemplorum varietate refertum esse, THVANVS quoque, qui tamen non omnino ab ostentationis innato gentis vitio vacuum eum se probauisse ait, monuit, in illo omni scientiarum genere non tincti sed imbuti ingenii fidem Bodinum fecisse. Tacemus Naudaei iudicium, qui regnorum quotquot in mundo constituta fuerunt, species, leges, instituta, arcana denique et virtutes ac vitia in ordinem reduxisse Bodinum affirmat, opusque hoc elaboratum ingenio, expoliturum industria, perfectum iudicio et ita numeris omnibus absolutum vocat, vt qui ab ipso discesserit, errasse et incerta secutus fuisse dicendus sit. Quae sententia quidem nimia videri potest, cum nec ordinem satis obseruauerit, nec *naudaeas* curiosus satis sit, verum tamen est, innumera eum collegisse, quae amplam satis lucem prudentiae ciuili accendere possunt, quamvis rerum eum quam verborum studiosiorem fuisse, et in historiis ac testimoniis citandis a vero interdum abire, neglectu magis quam dolo, concedi GROTIIO ^f possit. Ex his vero iudicari potest, quid de turba eorum statuendum sit, qui libros de republica hostilibus armis aggressi sunt, quod fecerunt Augerius Ferrerius, Fabius Albergatus, Antonius Possuinus, Dominicus Arumaeus, alii, quorum loca copiosa adduxit POLYC. LYSERVS ^g. Ipse enim contra Renatum Herpinum apologiam pro republica scripsit, inque ea Serrano, Ostato Vasconi, Andreae Franckenbergero, Petro Ostatio, Ferrerioque

Fff ff 3

respon-

r) Disq. Mag. T. I. p. 38.

s) l. c.

t) Vossivs de Orig. idol. p. 489.

u) In Antidoto adu. Atheismum L. III. c. 9.

Opp. T. II. p. 122.

x) l. c.

y) Jugement des savans T. II. P. II. p. 475.

z) De Plag. lit. n. 373. p. 164.

a) COLOMES. l. c. LYSER. l. c. p. 345. et quos laudat.

b) Bibl. iur. imperant. p. 96.

c) l. c. p. 23.

d) In Aristot. de Optimo reip. statu prooem.

e) Vid. COLOMES. l. c. f) p. 744. *) ll. cc.

ff) Ep. ad Gallos Ep. 1. g) l. c.

respondit. Certe non minus peccant, qui, cum errores in hoc opere vident, illud omne reiiciunt, pulchraque innumera negligunt, quam qui cum Naudaeo, iaculum nunquam extra metam expediuisse Bodinum statuunt^b.

Balthasar
Gratianus.

§. III. Alter, qui inter scriptores politicos acumen ingenii non systematico quidem ordine, at observationibus elegantissimis demonstrando magnam nominis famam meruit, BALTHASAR GRATIANVS est, societatis Iesu theologus, et collegii Tarafonenfis rector, in quo anno MDCLVIII, annos natus LIV obiit, de cuius vita ALEGAMBIVSⁱ consulendus. Is cum ingenii supra modum sublimis et acuti elegantia innumeras observationes pulcherrimas ad prudentiam pertinentes meditatione et lectione collegisset, eas tandem libellis aliquot, cum orbe literario et politico, vsus tamen nomine fratris Laurentii, communicauit. Legitur enim eius *Oraculum manuale; Heros; Criticon; Discretus*, aliaque lingua Hispanica scripta, sed Gallis quoque, Italis et Germanis legenda suo idiomate exhibita, quarum versionum historiam alibi tetigimus^k. Et in primo quidem hominem aulicum regulis instruit, in Heroë hominis magni animum format, in Critico vitia hominum reprehendit et emendat, in Discreto virum in omni genere perfectum et aptum depingit. In quibus licet quendam scribendi tumorem ex innato gentis vitio^l, et meteora orationis deprehendere liceat, quae ad ipsa quoque morum viuendique praecepta et prudentiam interdum extenduntur, quaeque ostentationem magis subtilissimi ingenii, et verborum delectum atque affectatam obscuritatem, quam rerum curam et pondera exacta produunt^m, falsi tamen sunt viri summi, et accurati in hoc argumento arbitriⁿ, prudentiae viuendi summam, et animam quasi acutissimum scriptorem exhibuisse, nec facile tantum acumen, tantam sententiarum elegantiam, tantam morum animi humani notitiam, tantam meditationum sublimitatem scriptorem vllum demonstrauisse. Poscit autem lectorem et cothurnato sermoni adfuetum, et meditationis profundioris atque lectionis cum attentione iteratae molestiam non pertaesum, cunctaque ad circumstantias praesentes ita traducendum, vt si non omnia accurate tetigisse videri possit, quod ab homine, verborum sublimitate a recta cogitationum et ratiociniorum semita interdum in deuia abrepto expectari non potest, insolita tamen felicitate vberimos fontes aperuisse censendus sit, ex quibus, qui iudicio, attentione atque vsu non caret, iucundissimos in vita prudenter instruenda fructus haurire possit.

§. IV.

h) Plura de Bodino scientibus haurienda dabit P. BAYLE Dict. T. I. art. Bodin. p. 388. seqq. qui multa erudite et curiose cumulauit.

i) In Bibl. Societatis Iesu h. n.

k) In Praef. Verf. Germanicae Discreti, siue potius, hominis perfecti, quam emendatiorem dare, fauente occasione animus est.

l) Conf. IO. BARCLAY Icon. animorum, c. 7. p. m. 480.

m) Vid. Bibl. Franc. 1726. M. Nou. art. 10. STOLL. Hist. lit. P. III. c. 5. §. 17.

n) BAYLE Rep. des lettr. 1684. Jul. art. 7. RVDIGER. Instit. erudit.

§. IV. Tertium nominavimus TRAIANVM BOCCALINVM Romanum, cuius ingenium, mores, eruditionem eleganter depinxit IANVS NICIVS ERYTHRAEVVS ^o. Is elegans atque amoenus cum ingenio esset, et acri atque perspicaci iudicio vteretur, ad iocandum cum aliquo maledicto facetus, omnique doctrinae pulchritudine ornatus, ad scribendam satyram se transtulit, ad quam natus videri poterat. Inde festivo et ingenioso eius calamo *Relationes ex Parnasso* debemus, opus iucundum, doctrinae varietate, grauique morum censura, dicendi vero ornatu commendatissimum, in quibus sententiis Apollinis fictis, vitia designantur, quibus flagrabat eo tempore ciuitas, supplicia poenaeque fraudis et improbitatis, praemia virtutis explicantur, mores seculi perditissimi in contemptum adducuntur. In qua satyra tamen Boccalinum adiutores fociosque nobilissimos habuisse auctor est ERYTHRAEVVS. Vnde nonnulli ad Caietanum cardinalem, Boccalini persona et opera vtemem eas relationes retulerunt ^p. Qui si in reprehendis in genere hominum moribus ridendisque vitiis constitisset, et tectis illis ac iucundis ambagibus libertatem in illos modo exercuisset, quos carpere impune licet, quorumque mores exagitare minus nefas habetur, melius sibi consulisset. Ast commouit eum ingenii acies, vt ad imperiorum reprehensiones, et vitia regnantium respiceret, et imprimis regni Hispanici errores, infirmitates, et arcaea detegendo, acumen ingenii ad verberandam magni regis maiestatem conuerteret, edito *Lapide Lydio politico* ^q. Quo libello quidem meruit, vt inter optimae notae scriptores politicos numeraretur, isque in alias quoque linguas conuersus auideque lectus plerorumque admirationem mereretur: at exitialis auctori suo fuit. Cum enim aegerrime aula Hispanica ferret, scripsisse audacissimum scriptorem, regis opes ac vires non esse ita magnas, vt hominum ferret opinio, sed facile deleri posse, si quis alius rex ad eas infringendas accedat, rationem quoque eius aperuisse: Venetiis die quodam ab aliquot militibus circumuentus, sacculis arena plenis ita contusus est, vt ex ea verberatione diem supremum obiret. Excelluisse eum in ea arte, scribit ERYTHRAEVVS, quae in rebus publicis et ciuitatibus recte administrandis tota versatur, et in quadam ad Scipionem Cardinalem Burghesium scripta epistola spondere, se commentarios in Cornelium Tacitum editurum, quos pro singulari hominis ingenio omni elegantia doctrinaque refertissimos fuisse, se non ambigere ait; nondum enim tum apparuerant. Verum vbi, post multas latebras, quas per manus virorum principum quaesierunt, tandem Geneuae in publicam lucem proreperunt, expectationi nonnullorum eruditorum minime respondere visi sunt ^r. Maculam autem inurit dicaci satyrico, quod ERYTHRAEVVS

Traianus
Boccalinus.

o) Pinac. I. p. 272. III. p. 223. CRASSO Elog. P. I. p. 160. seq. BAYLE Dict. T. I. art. Boccalino.
p) Conf. MOERHOF. Polyhist. T. I. L. I. c. 9. §. 11. p. 80.

q) Pietro del paragone politico, Venet. 1615.
r) Vid. quos laudat POME-BLOUNTIVS l. c. p. 927. seq. Conf. tamen Journ. des Savans T. VII. p. 24. vbi laude sua non priuantur.

THRAEVUS refert, eum, qui se aliis reipublicae bene gerendae ducem ac magistrum professus sit, in iis oppidis, quorum illi administratio commissa fuerit regendis suis ipsum praeceptis non paruisse, sed multa commisisse, quae ab illorum rationibus essent aliena, ideoque factum esse, ut Romae crebrae de eius iniuriis querimoniae perferrentur, ac locus proverbio fieret. Quae licet parum nomini eius faueant, ex politicorum scriptorum tamen, qui excelluerunt numero non eximunt.

Scriptores de Machiauello.

§. V. Machiauellistarum secta a Nicolao Machiauello, nomen habet, viro ob artes politicas easque improbandas, quas vel commendavit, vel propalavit, lippis et tonsoribus noto. Cum enim principum potestatem, quibus posset mediis extolleret, eaque siue licita sint siue illicita suis praeceptis infereret, artes quoque tyrannorum vivis coloribus depingeret, effecit, ut, quaecunque insidiae artesque in rebuspublicis tuendis firmandaque potestate suprema a nefariis prudentiae falsae et detestabilis consultatoribus adhibentur, Machiauellismi nomen tueantur. Vitam eius suo modo descriptam versioni Gallicae eius Principis praemisit IACOBUS GOHORY: nec ea plena sunt, quae recentiores historiae literariae scriptores afferunt, qui tamen de eo consulendi sunt, maxime vero PAULUS IOVIVS ^s audiendus est, quem descripsit PAUL. FREHERVS ^f. Multa quoque notatu digna de eo dabunt P. BAYLE ^{ff}, H. CONRINGIVS [†], I. FR. REIMMANNVS ^{*}. Anno MDCCXXXI vero V. cl. IO. FRID. CHRISTIVS, libris tribus *de Nicolai Machiaueli vita, scriptis et secta eius, atque in uniuersum de politica nostrorum post instauratas literas temporum, ex parte auctius cussis, ex parte primum editis*, Machiaueli res enarravit, et quae pro eo excusando afferri possunt, attulit. Nos instituti memores paucis eius res tangemus.

Nicolai Machiaueli vita et philosophandi ratio.

§. VI. Edidit NICOLAVM MACHIAVELLVM Florentia magnorum virorum genetrix atque alitrix. Ingenio a natura adeo praestanti donatus est, ut, quod IOVIVS ^s tradit, tantum valeret, ut in nulla vel mediocri Latinarum literarum cognitione ad iustam recte scribendi facultatem peruenire potuerit. Cuius quidem contrarium ex locis scriptorum veterum Graecis et Latinis conici debet: est, si verum est, quod ab ipso se accepisse tradit Iouius, Graecae atque Latinae linguae flores, quos scriptis suis infereret, accepit a Marcello Virgilio ^u, qui in eunte Seculo XV Florentinae reipublicae ab epistolis fuit, vnde eius notarius et affecta publici muneris a Iouio dicitur. Quamuis autem concedi forte possit, non tam disciplina et institutione literarum, quam naturae bonitate et iudicii maturitate ingenium Machiauellum excoluisse, magis

s) Elog. c. 87.

f) Theatr. p. 1440.

ff) Diſt. T. III. p. 244.

†) Diſſ. prael. ad principem Machiaueli.

*) Intr. in Hiſt. lit. German. P. V. p. 32. Add.

Bibl. imper. c. 2. pof. 3. p. 109. STOLLIVS Hiſt. lit. P. III. c. 5. p. 714. t) l. c.

u) Graece Latineque doctiſſimum fuiſſe ex verſione et Commentariis in Dioſcoridem conſtat. Conf. FABRIC. Bibl. Gr. Vol. III. p. 97.

magis tamen mirandum esse videtur, quod eo peruenerit, quo pauci contingunt, et in scriptis acumen et habilitatem tantam demonstrauerit, ut certatim eius eruditionem viri docti laudauerint. Cuius si non aliud specimen dedisset, imitationes comoediae veteris a Machiauello magna felicitate susceptae satis superque probarent. Tacemus testimonium Iouii, eloquentiam et doctrinam eius ingeniosa elegancia se proidentem valde commendantis. Recte itaque INNOCENTIVS GENTILLETVS, cui *Antimachiauellum* deberi in sequentibus dicemus, ab HERM. CONRINGIO * desertus est, asserens, iudicii solidi ne vnciam quidem Machiauellum possedisse. Aliud enim scripta eius loquuntur, et inter magna illi ingenia locum tribuunt. Neque audiendi videntur, obtretractores Machiaueli ἀπαίδευσιαν ei obiicientes, quae si scriptorem acutum occupauisset, non potuisset in eiusmodi argumento versari, quod sine veterum scriptorum lectione, et rerum veterum historia expendi tractarique non potest. Aristophanem autem et Plautum in comoediis, ut diximus, imitatus, scriptorem facetissimorum vneres iocosque tanta felicitate non expressisset, ut Leonis X. P. M. summi et acerrimi eius rei arbitri plausum laudesque mereretur, nisi veteris disciplinae castigatione ingenium emendauisset. Maxime autem diligentia eius in versandis annalibus historicis summopere enituit, quos non quidem more seculi XVI grammaticis subtilitatibus excussit, at philosophiam moralem ciuilemque duce secutus, ita explorauit, ut philosophum decebat. Quamuis ergo, qui antiquitatum, linguarum criticaeque artis amore tenebantur, parum in hoc scriptore inuenirent, quod placeret, vnde fabulam de eius in literis ignorantia natam esse conicere licet, fatendum tamen, magna attentione acutissimum virum ad arcanas imperantium artes, rerumpublicarum vicissitudines, causasque mutationum, et quae alia ciuilibus prudentiae mysteria sunt, attendisse, et perspexisse, quibus semitis incedere illi soleant, qui aliorum libertati insidiantur. Id quod non quidem grammaticum, at philosophum demonstrat, quem in Machiauello, de veterum rebus differente recte obseruauit Albericus Gentilis. Itaque iniquus iterum in Machiauellum recte censetur Gentilletus, qui exiguam tantum historiarum notitiam ei tribuit. Ita reipublicae, quam vehementer deperibat, fauentissimus monarchiae vero infensor, aptissimus visus est qui patriae ab epistolis esset, quo loco positus eum rerum magnarum occasio ipsi suppeteret, vsu quoque et exercitatione acumen ingenii perficere potuit, frustra id negante, qui totus eum deprimit, Gentiletus. Plurimum autem apud Caesarem Borgiam quoque valuit, cuius artes ex schola Machia-

v) Vid. Elogia doctorum de Machiauello apud MAGIUM in Eponymol. crit. p. 545.

x) In Ep. praelim. ad MACHIAVELLI Principem.

y) Conf. IOVIVS l. c. p. 205. VARILLAS Anecdotes de Florence p. 248. BAYLE Dict. T. III, art. Machiavel not. B. p. 244.

chiauelli fuisse enatas, plerique contendunt, sunt tamen qui negent. Mediceorum potentiae infensus ^z, et reipublicae quam imperii amantior, illorum odia et persecutiones meruit. Factionem enim Soderinam adiuuasse suspectus factus, perduellionis iudicium incurrit, quae res eum carceri primum inclusit deinde tormentis subiecit ^a. Ast magna fortitudine superato equuleo, perfidiae criminis conuinci non potuit. Liber itaque dimissus, et postea dignus habitus est, cui annuo stipendio designato patriae historiae scribendae labor commendaretur. Quo tamen loco iterum eum excussit fortunae inuidia, et familiae Mediceae suspicio. Nempe cum opprimere libertatem patriae potentissima illa gens haud paucis videretur, in eius perniciem nonnulli coniurauerant, in id consentientes, ut Iulium cardinalem Mediceum, qui postea Clementis VII nomine sedem Romanam tenuit, vita tollerent. Quae coniuratio cum detegeretur, nonnullis mortis, quibusdam exilii causa exitit. His cum amicum se praebuisse Machiauellus crederetur, et suspicio esset, laudatis tum voce tum scriptis Bruto et Cassio, qui maximas res pro republica contra dominatum moliti sunt, accendisse eum ciuium animos, ut pro reipublicae libertate contra potentiam eorum, qui supremam potestatem affectabant, aliquid auderent, conuinci quidem eius rei non potuit, at munus tamen et stipendium amisit: quae res eum in miseriam atque inopiam detrusit. Quacum aliquot annos conflictatus, paulo ante subiecta iterum Caesarianis armis iugo Mediceo colla Florentina, veteresque dominos receptos ex accepto temere pharmaco, quo se aduersus morbos praemuniret, vitae suae, quod scribit Iouius, iocabundus illudens, anno, quod nonnulli volunt M D X X X, vel quod alii contendunt, certioribus rationibus nixi M D X X V I I, fato functus est, aetatis XL V I I I, relicto filio Luca Machiauello. Parum autem pie obiisse, rumor eo tempore sparferat, narrantibus nonnullis ^b, dixisse eum morti vicinum, malle se cum viris magnis in inferno confidere, quam cum hominibus simplicibus, Petro, Paulo et mendicis aliis in coelo triumphare. Alii sacramentis ecclesiae illuisse tradunt, alii alia profana eius memoriae affricant. In quibus narratiunculis merito fidem desideres: non enim alio talo constant, quam opinione de Principe eius pessima; nec ornari suspicio et difficilis de Machiauello fama potuisset, nisi, vitae exitum fuisse impium, illi fuisset assutum ^c. Verisimile autem non est, si tantae impietatis reus fuisset Machiauellus, passurum fuisse inquisitionis officium, ut libri eius sine censura in Italia omnium manibus versarentur. Scripsit multa Machiauellus vno fasce vernacula, tum Latina, Anglica, Gallica lingua edita, inter quae praeter scriptiones

mino-

z) Eorum tamen fauorem, maxime vbi in curia Romana eminebat vir callidissimus tempore inseruiturus magna cura ambiuit, quod nonnullis persuasit, ut crederent, eum in Principe aduulando consilia erigendae tyrannidis illis suppeditare voluisse.

a) VARILLAS l. c. p. 249. BAYLE l. c. not. C.
b) Rumusculos Hotomanni, H. Wolfii, Spizellii enarra. P. BAYLE l. c. not. C.
c) Conf. STOLLIVS Hist. lit. P. III. c. 5. §. 45. p. 715.

minores eminent: *Dissertationes in Liuium*, siue *Disputationum de re publica libri tres ad decadem Liuii primam*, quae dissertationes *Venetis* MDXXX prodierunt, postea saepius ^d. Latine quoque Gallice et Anglice editae: in quibus testius eadem axiomata tradidisse visus est, quae apertius postea in Principe disseminauit. Tum *Historia Florentina*, diuersis virorum doctorum iudiciis excepta ^f. Maxime autem, fama dicam, an infamia? illustre nomen nactus est, edito, *Principe*; hic enim libri Italico sermone conscripti et *Venetis* MDXXXII. 4. editi titulus est, quem Syluester Telius non satis feliciter Latinum fecit, et multoties recusum vidit orbis literarius. Emendatiorem autem editionem debemus πολιτικω-τάτης CONRINGII industriae: is enim lectionum politicarum indicem hunc librum esse voluit, eiusque versionem Latinam emendatam, *Helmstadtii* MDCLXIII vulgavit, repetitam anno MDCLXXXVI. Praemisit vir eruditissimus, epistolam introductoriā, in qua de Machiauello praeclare iudicauit, adiectis iudiciis Iouii et Possuini, vitaeque Castrucci, a Machiauello scripta aliisque. Aliam post hanc versionem Latinam anno MDCXCIX exire in vulgus iussit CASPAR. LANGENHERT, Anglicam ED. DAKES, Londini MDCXL. Gallicam AMELOT DE LA HOUSAYE, MDCLXXXVI. Sed Germanice quoque lucem vidit Francofurti MDLXXX ^g. Incredibile fere est, quam diuersa fuerint virorum doctorum de famosissimo libello iudicia, eo quod tyrannorum artes viuus coloribus et apertissimis rationibus in eo explicantur, eaque praecepta suggeruntur, quae neque religionis repagula, neque aequitatis et iustitiae honestatem, neque pactorum, legumque vincula considerare principem iubent, si eius emolumenta aliud postulent. Hinc enim pseudo-politiarum omnium, pessimarumque quae in aulis regnare solent, artium magister nequissimus, imperantium pestis, et tyrannorum adulator a plerisque habitus est. Maxime vero displicuere *Caput decimum quintum et vigesimum quintum*, in illo enim virtutem infamasse, concedendo principi, scire, qua ratione possit esse non bonus, in hoc prouidentiam diuinam labefactasse, asserendo dari casum cuius causa dari nequeat, quae tamen fati ferocia frangi ferueritate et constantia possit versus est. Inde innumera conuicia in Machiauello iacta sunt, Bodino enim homo audit leuissimus, et nequissimus, Iacobo Thomasio infame Hetruriae monstrum, aliis aliud, quorum opprobria collegit ARNDIVS ^h, qui, si plura quis cupiat, adeundus est. Maxime autem POSSEVINI iudicium, quod iubente Innocentio IX. de quatuor scriptoribus eum tulisse supra diximus, infamiam eius, impietatem et detestandas artes detegere nititur. Mirum itaque non est, atheismi notam illi a plerisque, qui haec principia Machiauellistica improbauerunt,

Ggg gg 2

fuisse

d) Italice Geneu. 1550. 4. Bon. 1680. 4. Latine Gen. 1650. 4. Gallice 1654. Anglice 1675. 1695. Gallice iterum per Henricum Desbordes Amit. 1691. 12. VI. Voll. conf. BAYLE l. c. not. H. itemque Geneuae 1726. U. Voll. 8. conf. LOTTER. ad

STREVII Bibl. phil. c. 7. §. 9. p. 283.
e) Conf. Bibl. imperant. l. c. §. 5. p. 113.
f) Vid. BAYLE l. c. not. K.
g) Editiones allegat Bibl. imper. l. c.
h) l. c. p. 111.

fuisse iniustam. Romae quoque et si Princeps Machiaueli diu sine offenculo lectus, et non vernacula tantum, sed et in Latina lingua frequenter, nulloque indignante manibus eruditorum versatus est, tandem circa finem seculi condemnationis notam meruit. Fuerunt etiam haud pauci, qui adulando adrepsisse Machiauellum familiae Mediceorum, eorumque tyrannidem scriptis fulcire voluisse contenderunt. Alii vero in contraria prorsus abeunt, nec tam malum scriptorem Machiauellum esse, et si argumento malo scripserit asserunt. Et artes quidem imperantium malas et tyrannidis consilia non nudius tertius nata, diu ante Machiauellum obtinuisse, ideamque principis Machiauellisticam innumeris per totum terrarum orbem exemplis expressam esse, nemo historiae adeo ignarus est, ut nescire possit. Ex quo enata scriptoribus nonnullis occasio est, de Machiauellismo ante Machiauellum commentandi ¹⁾. Recte quoque obseruatum viris doctis est, haud pauca obseruata a Machiauello annotauisse iam ARISTOTELEM in politicis ²⁾, exemplisque memorabilibus descripsisse Tacitum. Quod occasionem dedit Gentiletto et, post eum IAC. THOMASIO ³⁾ aliisque Machiauellum plagii reum agendi: perperam quidem, si quid iudicamus. Quamuis enim multa, instituta attentae lectione veterum historicorum, et fortasse Aristotelis quoque, obseruasse Machiauellum negare nolimus, supra tamen iam a nobis monitum est, eum meditationibus philosophicis et examine politico adhibito veterum lectionem in partes vocauisse, adeoque quae alii negligunt, diligentius considerando, in perspicendis malis his imperantium artibus suis oculis acute vidisse. Tot itaque veterum exempla intuito, cum nec acumen ingenii, nec attentio curiosa, nec latebrarum animi humani exploratio deesset, eo autem, quo viuebat tempore in hoc ille doctrinae genere viro- rum magnorum consuetudine vteretur, intelligi sine labore potest, quomodo sine plagii crimine ad similia veterum obseruationibus praecepta delatus sit; licet fatendum sit, nihil scripsisse Machiauellum, quod non conditis inter homines imperiis semper exercuerit infrunita ambitio imperandique cupiditas. Haec vero obseruata viris doctis ansam illis dedere de Machiauello iudicandi, produxisse eum tantum ex umbris conclauium et in aperta luce collocauisse malas dominantium artes, nec docere voluisse, ut obseruatum WIQVEFORTIO ⁴⁾, quid principi agendum sit, quam quid agat reapse tyrannus, ut nosci et vitari possit. Vnde candidè magnus VERVLAMIUS ⁵⁾: *Est quod gratias agamus Machiauello, et huiusmodi scriptoribus, qui aperte et indissimulanter proferunt, quod homines facere soleant, non quod debeant.* Aliorum hac de re iudicia, ne nimii

1) CHRISTIAN. HOFMANNVS Diff. Machiauellus ante Machiauellum ex historia Lacedaemoniorum productus Ienae 1668. et Machiauellus sine Machiauello ex historia Sinesi productus, ib. HERM. SAM. REIMMARS in Sciagraphia tr. de Machiauellismo ante Machiauellum, Witteb. 1619. CONRING. L.G.

k) L. V.

l) De Plagio n. 502. PASCH. de Inu. Nou. Antiqu. c. 4. §. 7. Bibl. imp. p. 110.

m) Conf. MARVILLE Mel. T. II. p. 140. DE LA HOVSAYE Praef. Princ. BAYLE l. c. not. E.

n) De Augm. scient. L. VII. c. 2.

nimii finis, praeterimus ^o, legenda autem est erudita CL. CHRISTII dissertatio, qui multa hanc observationem luce perfudit. Quod ubi supponitur, tantum abesse pergunt, qui pro Machiauello apologiam dicunt, ut culpari possit, ut potius inter testes veritatis cautos et sagaces referendus videatur, eo quod prudentiam civilem non virginea castitate illibatam, sed aularum furore vitiatam atque prostitutam in apricum produxerit, ut habeant animae candidiores, quod perhorrescant, amici principum autem rerumque administri pulchrius sapere cupientes, quod vitandum esse hero suo ostendant. Id quod pondus insigne pro Machiauello accipit, si verum esse statuatur, virum acutissimum reipublicae fauentissimum, magno, licet clandestino, odio oppressae a Medicea domo libertatis flagravisse, cumque alia ratione non posset, his ambagibus adscitaque hac larua, natiuos tyrannorum vultus viuis coloribus depingendo ciuibus suis oculos aperire, et hortari voluisse, ut discerent tandem aliquando, quam mala res sit amissa libertate iis dominis parere, qui contemptis legibus, iustitia, aequitate, honestate et sanctissimis quibuscunque ciuitatum vinculis etiam minime boni esse non recusent, si potentiae suae expediat, et fulcire tyrannis hoc pacto possit. Et magnum, si fatendum quod res est, pondus haec observatio in historia Machiaueli habere videtur. Vti enim non insolens est eiusmodi fictis institutionibus malarum artium praecepta et exempla in apertissima luce constituentibus satyram scribere, et oculos rerum intelligentibus aperire, ut sapere tandem aliquando discant ^r: ita falli eos, dubium non est, qui Mediceae familiae assentiri isto libro Machiauellum voluisse coniiciunt. Hoc enim si facere constituisset, non in foro et turba, sed in conclavi et adyto haec praecepta politica infusurasset. Aliter autem animo affectum fuisse Machiauellum ea, quae ex illius vitae historia supra adduximus, satis probant, et tota historiae Florentinae ratio suadet. Ea enim narrante, artes istas, quas tam natiuis coloribus scriptor Florentinus describit, isto tempore mira calliditate exercuit, gemente et exspirante Florentinae reipublicae libertate, Medicea familia ^q quas detestatum fuisse Machiauellum, ideoque ciues hac satyra monere voluisse, vel sola iterata suspicio, quod in exitium eius domus coniurauerit, euincere videtur. Nec vllam verisimilitudinis speciem habet, eum, qui Bruti et Cassii exempla ciuibus tantopere praedicauit, sicque reipublicae liberae amorem mire in iis sustentauit, seria commendatione tyrannidis medio tam palpabili institutionum compendia suppeditare voluisse, quibus ciuitatis libertas euerteretur. Aliquoties etiam in dissertationibus in Liuium ^r prodidit, valde se Aristocratae fauere, et monarchiam

Ggg gg 3

atque

^o) Vid. ALB. GENTILIS de Leg. L. III. c. 4. SCIOPIVS in Paedia polit. IO. CHR. BECMANN. Med. polit. c. I. §. 6. p. 7.

^p) Simili instituto scriptus est Homo politicus f. Compendium politices nouum, quod serie rem egisse ratus CHR. PELLERVS in Politico scelera-

to impugnato, refutauit. Eandem nuper scenam ingeniose instruxit cel. CROVSZIVS editis Regulis educationis, quae multis displicerunt, cum non obseruassent, satyram virum eruditissimum scripsisse.

^q) Conf. VARILLAS L. c.

^r) Maxime L. I. c. 10.

atque imprimis tyrannidem perhorrescere. Quamuis autem non sine veri specie obiiciatur, Machiauellum, etiam in aliis libris has artes pseudo-politicas inculcauisse, opponi tamen his potest, virum sagacissimum quaerendo exempla eorum, quae tam aperte in principe effuderat, colorem, quo excusaretur, obseruationibus suis addidisse, vt de veteri magis aeuo, quam suo tempore loquutus fuisse videri possit. Quae vero de atheismo eius obiiciuntur, infirma esse, recte vidit eruditissimus REIMMANNVS ^{s)}, qui eos nominat, qui in hac macula illi inurenda industriam suam exercuerunt. Monet enim, scripta eius per integrum fere seculum esse lecta in republica literaria sine atheismi suspitione: id quod verum esse ex historia librorum Machiauellisticorum patet. Erat enim Alexander VI commendatus et librum hunc quoque Leonis X fratris filio dedicauerat, minime indignante Leone, sed eam potius de illo fiduciam nutriente, vt eum arcanam dissertationem de reformatione reipublicae Florentinae scribere iuberet. Clemente VII quoque iubente historiam Florentinam edidit, beneuole ab eo acceptam, Machiauello autem mortuo typographo Angelo Bladio decennii priuilegium in opera Machiaueli iunctim edita a pontifice concessum est. Idem fecerunt Paulus III, Iulius III, Marcellus II, Paulus IV, hisque auctoritatibus munita scripta Machiaueli, in omnibus fere Europae regionibus diu sine suspitione atheismi lecta sunt. Primus anno MDLII in Machiauellum inuectus est Ambrosius Catharinus, exigua tamen vel curiae Romanae vel ciuitatis literatae attentione. Tandem Antonii Posseuini et Thomae Bozii instigatione et clamoribus permotus Clemens VIII, demum scripta Machiaueli, velut impietatis suspecta prohiberi iussit ^{t)}. Addit huic argumento porro Reimmannus, nusquam in scriptis Machiaueli vel directe vel indirecte oppugnari numinis existentiam: viros quosdam doctissimos eos excusasse, et interdum laudasse; iis, a quibus primum atheismi stigmatem notata sunt Machiaueli opera, ne quidem lecta esse, ne dum ea, qua fas est diligentia excussa: reprehensione quoque ecclesiae Romanae satis acerba hanc dicam eum meruisse etc. Quae omnia in vnam summam collecta id euincere putant viri illi docti, qui pro Machiauello verba fecerunt, non alia in re eum peccauisse, quam quod, monente SCHVPPPIO ^{u)} *sagacissimus nequitiae humanae obseruator, apertissimus testis, et nimis ingenuus recitator fuerit, et candide ea elocutus fuerit, quae multi alii politici non modo sentiant, et firmiter credant, sed et in vniuersa vita faciant.*

Iudicium de Machiauello.

§. VII. Difficile est in tam ambiguo argumento arbitrium sumere, et de Machiauello ita statuere, vt verisimilitudinis gradus rite definiantur, habeatque pondus suum opinio. Quis enim aperta certitudine de intentione animi scriptoris huius definiet? Et verum quidem est, suspectum valde videri Machiauellum, non modo quod artes malas nimia perspicuitate

s) Hist. Atheismi S. III. c. 4. §. 14. p. 356. f. t) Conf. CONRING. l. c. u) In Orat. de Opinione.

tate denudauerit, verum etiam, quod in aliis quoque scriptis eas insperferit, vbi scopus iste satyricus locum habere non potest. Quoniam tamen ea, quae de eius erga rempublicam amore relata supra sunt, iustam causam praebent credendi, noluisse eum, contra principia regulasque ex animo sibi descriptas agere et scribere, hincque illa loca ideo ab eo allata putanda esse, vt exemplis fidem principi suo faceret: ideo iustae ratiocinationis pondera et momenta maiora eos habere existimamus, qui principem Machiaueli pro fatyra habent, laruam tyrannis detrahente, et libertatis amantibus exofum imperium atque dominatum reddente: facileque persuaderi nobis patimur, Mediceos eum clam petiisse, quamuis ad occultandum hunc scopum, inscriptionem libri Mediceae domui sacram esse voluerit. Hac quaestione facti supposita, adeo male, quam plerique clamant, Machiauellus egisse censendus non esse videtur. Vti enim magna et praestantissima tacticorum pars est, ostendere stratagemata, eorumque rationes apertas detegere, sophismata quoque et fallaces strophas delineant artis rationalis scriptores, ita in morali quoque et politico argumento vtilitate minime caret, et haud exigua pars ciuili prudentiae est, scire quibus modis fauiat pseudo-politica, peccent artes aulicorum, opprimatur libertas, quaeque pestes ciuitatis eiurandae vitandaeque sint. Quem usum hunc Machiaueli librum praestare, recte viderunt H. CONRINGIVS * et DAN. CLASENIVS †. Quamuis autem haud immerito quis obiiciat, plus proficere vitiorum ignoracionem, quam cognitionem virtutis, quod eleganti Scytharum exemplo illustrat IUSTINVS ‡: putandum tamen haud est, Machiauellissimum, quem vocant, siue artes pseudo-politicas ex hoc demum Machiaueli libro exortas esse, cum experientia teste constet, millies eas sine Machiauello exerceri, regnareque in aulis, in curiis, in conclauibus, quin et inter priuatos in foro, in museo, in tabernis, vbi Machiaueli princeps nunquam lectus est ^a. Id vero, nostro quidem iudicio excusari in Machiauello non potest, quod non antidotum veneno valde praesenti adiecerit, inque iis ingeniose exponendis et pingendis industriam suam demonstraauerit, quae exponi sine detestatione non debent, vt alia taceamus, quae profanam in eo mentem, Dei reuerentia non fatis munitam prodere videntur. Vnde laudanda est Conringii industria, qui in ea, quam curauit editione medicinam attulit, et remedium locis, quae offensionem esse possunt, parauit.

§. VIII. Ex his autem intelligi potest, non defraudandos illos esse sua laude, vel inutiliter operam suam collocasse censendos, qui in refutando Machiauello desudarunt. Tanta enim multorum infirmitas est, vt non moniti et aere triplici circa pectus muniti, facile exemplorum huiusmodi

Anti-Machiauellisticae.

x) loc. cit.

y) De Relig. polit. c. IX. §. 98.

z) L. II. c. 2.

a) Hinc enata est occasio cel. B. VALENTINI

differendi de Machiauellismo medico Franc. 1711.

LILIENTHALIO de Machiauellismo literario.

EDZARDO de Machiauellismo pietistico, CHR.

WEISTO de Machiauellismo rustico etc.

modi pictura decipiantur, et quae cautos reddere debent, incautos faciant et seducant. Causa haec est, cur tot viri docti in confodiendis illis axiomatibus quibus Princeps Machiaueli regitur, industriam exercuerint suam. Quorum indicem satis longum texere liceret, si Bibliotheca philosophica scribenda esset, a qua prolixitate institutum nostrum abhorret. Nominant autem plerosque STRUVIUS ^b, REINHARDVS ^c, ARNDIUS ^d, BVDDEVS ^e, alii ^f, qui videndi. Nos ex multis, quae heic inferi possent, obseruationibus paucas feligimus. Et I. quidem ex refutantium ordine, nemo maiori infamia cumulasse Machiauellum censendus est, quam Possuinus et Thomas Bozius; ille, in *Iudicio de quatuor scriptoribus*, supra iam memorato, hic in variis scriptis, contra Machiauellum editis, maxime vero in tractatu *de Imperio virtutis, Coloniae Agrippinae anno MDXCV* edito. Ex quo simul tempus patet, quo Machiauellus suspectus fieri, et infamia laborare coepit. II. Maximus vero, qui Machiauello obtigit aduersarius a plerisque iudicatus est, anonymus quidam, cui debentur: *Commentariorum de regno aut quouis principatu rite et tranquille administrando libri tres, de consilio, religione et politia, quas princeps in ditione sua tueri debet aduersus Nic. Machiauellum Lausannae MDLXXVI* editi, et aliquoties editione repetiti, etiam Germanice vulgati ^g. Suppressit auctor nomen suum, nec aliud de se prodidit, quam esse se ex exulum reformatorum Galliae numero, quod occasionem dedit nonnullis coniecturis suis in auctorem inquirendi. Vixit autem eo tempore apud Lausonienses exul Franciscus Hotomannus: quem in hoc scripto euulgando ideo desudasse nonnulli coniecerunt. Ast nec genium nec scribendi rationem ab Hotomanno seruatum prodit scriptum illud. Vnde maiori verisimilitudine VINCENTIO GENTILETO ICTO ex Delphinatu Galliae oriundo tribuitur ^h. III. Exscripserunt hunc Anti-Machiauellum non Possuinus modo, sed alii quoque, qui contra eum in arenam descenderunt, ast IV. iniquis armis, falsis imputationibus, et commentis ita aggressus est auctor Machiauellum, vt sincerum ex hoc libro iudicium de eo haurire minime liceat ⁱ. Quem cum ita exscripserint, Anti-Machiauellistae, vt ne quidem comparare eum cum Machiaueli scriptis opus esse iudicauerint, factum inde, vt pueriliter in haud paucis lapsi sint. V. Omnes autem eos, qui Machiauellum refutare aggressi sunt, et augusti, quo fulgere creditur axiomatis splendore, et cogitationum subtilitate, et principiorum atque regularum veritate et nobilitate, et digno auctore suo virtutis habitu longe post se reliquisse, consentiente et plaudente orbe literato iudicatus est, qui nuper *Antimachiauellum* Gallico sermone edidit anony-

b) Bibl. philos. c. 7.

c) In Theatro prudentiae civilis.

d) I. c. p. 47.

e) *Magog. Hist. theol.* p. 320. Annot. in *Hist. phil.* p. 504.

f) *Biblioth. imperant.* I. c. §. 6. p. 113. seqq.

g) Anti-Machiauellus, das ist. *Regenten-Spiegel* Argent. 1624. 8. perperam enim hunc librum quidam ab altero distinguunt.

h) BAYLE I. c. not. E. *Bibl. imper.* I. c. p. 114. DECKER. de *Script. adeip.* p. 106.

i) Conf. CONRINGIUS et CHRISTIVS II. cc.

anonymus, curante editionem elegantissimo VOLTAIRIO ^k. Quem librum immortalis rarissimi exempli gloria dignum hic recensere, institutum vetat, adeundi autem Ephemeridum scriptores, qui suo merito extulerunt. Supponit is, Machiauellum verisimiliter principem suum ad Caesaris Borgiae exemplum effictum, serio orbi imitandum proposuisse, eumque ideo validissimis arietibus contudit, eiusque quassat moenia: iam luculenter autem in eo argumento versatur, vt, recte Platonem pronunciaffe dicendum sit, beatam tunc fore rempublicam, si aut philosophi imperent, aut reges philosophentur.

§. IX. Ab hoc scriptore politico enata est in nonnullorum commentariis de philosophiae historia, secta Machiauellistica. Somnium hoc fuit GEORGII HORNII ^l, ita tradentis: „Exorta quoque est secta politicorum Machiauellistarum, qui statuunt, philosophiam theoreticam, homines reddere ineptos ad prudentiam politicam, trahentes ad se illud „Neoptolemi apud Ciceronem philosophandum, sed paucis.“ In quibus adeo pueriliter potuisse labi Hornium, vt certum sit, ne paginam quidem vnam Machiaueli se legisse merito miramur. Aliis secta Machiauellistica audit, quicquid iniquas principum artes inculcat suadetque, quo pacto innumeras asseclas habere Machiauellum contendunt, at hi sectae nomine abutuntur, quo theoreticorum philosophorum factio intelligi solet. Sensu enim practico omni ante Machiauellum tempore extitisse pseudo-politicos, et obtinuisse axiomata vel sophismata potius politica a Machiauello tradita supra iam obseruauimus. Accuratus agunt, qui eos scriptores huc referunt, qui regnandi prudentiam illis regulis concluderunt, quae utilitate magis imperantium, quam subditorum atque ciuitatis definiuntur, quaeque despotismum nimis extendunt. Quo nomine vapulare solent Iustus Lipsius, et Thomas Campanella, vt in vtriusque vita dictum, itemque illustrissimi Gallici regni administratores Richelius et Mazarinus. Quibus adiici solet GABRIEL NAVDAEVS, propter *Considerationes politicas super arcana status* ^m. Ast hi quoque scriptores Machiauellisticae proprie dici nequeunt, eo quod intra cancellos praeceptionum Machiaueli se non concluderunt. Monarchomachos autem huc inepte refert Cl. ARNDIVS ⁿ, qui in contrarias prorsus partes discesserunt, quos iam propius intuebimur.

Secta Machiauellistica.

§. X. Nempe in contrarium abit, et diuersissima principia sectatur Monarchomachorum factio, quam indictam hoc loco praeterire non licet. Vt enim plus iusto tribui a Machiauello principum potestati plerique conueruntur, ita Monarchomachi imperio illimitato maximopere infensi princi-

Monarchomachi quid sint?

k) Vid. Bibl. Britann. T. XVI. Nouvelle letter. publiee in Firenze T. II, p. 600. 619. seqq.

l) Hist. phil. L. VI. c. 12. p. 322.

m) Conf. citati.

n) l. c. p. 56. seqq.

principis auctoritati plus iusto detrahunt. Id vero cum piaculum merito videatur, ipsam philosophiam in auxilium vocari videas, ut recte et ratione imperante id fieri videri queat. Nempe duplex huic factioni maiestas statuitur, vna personalis, realis altera. Et personalem quidem summis imperantibus minime denegant, quos ex collatione a populo facta maiestatis axioma in persona sua gerere asserunt: at realem maiestatem populo inesse, eiusque consensu, electioneque transferri in imperantem contendunt. Qua distinctione, populus et subiectorum et imperantium indole gauisus inepte inducitur, et quid maiestas sit, quae conditione in personam principis transferatur, mire confunditur. Id quod latius deduxerunt C. THOMASIVS *, H. CONRINGIVS †, CHR. MART. COLERVS ‡, qui ipsi adeundi. Perniciosi autem ex huius factionis principio in rempublicam omni tempore errores fluxerunt, feminaque seditionum nunquam non exorta sunt. Sequitur enim ex illo originaliter, maiestatem esse penes populum §, et competere illi ius, non modo in imperantium actiones inquirendi, sed etiam peccantes de throno deiiciendi, immo profusus e vita tollendi. Ex hac vero Monarchomachorum descriptione manifestum est, non recentiori demum aetate hanc factionem surrexisse, sed ab eo tempore extitisse, quo seditiones in imperiis abortae imperio se opposuerunt. Quo argumento dudum ARISTOTELES Monarchomachos depinxit ¶, et vetus pariter atque recentior historia. Intelligitur autem ex dictis contrariam profus Machiauellismo esse Monarchomachiam, etiam simulatam, adeoque contrariis principiis uti, et reuera omnem regum principumque maiestatem, quam ille malis artibus extollit, pessimis rationibus atque mediis euertere. Historiarum annales vero consulentibus ignotum esse non potest, Machiauellismum, id est, abusum maiestatis et potestatis supremae Monarchomachiam genuisse, et ex tyrannidis malo aliud illo non minus fuisse prognatum. Cum enim sine legibus, sine pactis, sine religione, sine salutis publicae cura agere se posse, prout liberit, imperantes coepissent, exasperati populorum animi de tollendo, quod execrabantur, imperio cogitare coeperunt, hincque talia principia excogitarunt, quae ex natura ciuitatis petita, in originem maiestatis inquirunt, et consensu ciuitatis eam in imperantem conferri, pactisque atque legibus definiri atque circumscribi contendunt. Quae cum magnam veri speciem habeant, facile fuit, obtentu naturae ciuitatis pactorumque inuolare in maiestatis iura et non tantum imperantes in ordinem redigere, sed pellere quoque regno, et caedibus plane, iustitiae praetextu et tyrannidis odio, euertere. Mirandum itaque non est, eas, quae Machiauellismo solent opponi, rationes in acie Monarchomachorum comparere, et

iusto

*) Diff. de Duplici maiestatis subiecto.

b) Diff. de Summae maiestatis subiecto.

p) Diff. de Diuisione maiestatis in personalem et realem.

q) Conf. GROTIUS de I. B. et P. L. I. c. 3.

r) Vid. Polit. Lib. V. et PETRVS VICTORIVS ad h. l. p. 395.

iusto imperio haud raro opponi. Verumque est, quod nonnemo monuit, speciosa satis esse, quae pro se, suaeque sententia Monarchomachi afferant, argumenta, eaque plerumque in genere considerata veriora esse, quam applicari in specie possint. At nec tamen inficiandum, ita in plerisque regnis imperiisque dispositum cautumque esse, ut distinctiones Monarchomachorum locum habere vix possint, cum facilius maiestas in abstracto, quod vocant, quam in concreto a subiecto cui inhaeret, separari queat. Et aliud longe est, peccata regnantium, finem imperiorum et naturam conuellentia redarguere, aliud media suppeditare, quibus salua maiestatis iure et auctoritate in ordinem redigi queant. Quae inter se miscuisse nonnullos, qui Monarchomachorum partibus se addictos professi sunt, certum est: quorum asserta interdum commodam interpretationem admittere, et acquitatem poscere, omnino B. BVDDEO^r eos excusanti concedimus. Verum de his vltra disputare hoc loco non licet, sed in institutionibus philosophiae examinanda atque definienda sunt: nos ad partem huius factionis historicam conuertimur, quam post obseruatorem Halensem^r tetigerunt STRVVIVS^x, ACKERVS^y, BVDDEVS^z, ARNDIVS^a auctorque *Bibliothecae imperantium*^b.

§. XI. Quamuis ab antiquissimis temporibus Monarchomachos fuisse, veterum regnorum atque rerumpublicarum, maxime Graecarum historia testis sit locupletissimus, nunquam tamen, quod factis ipso multi exsecuti sunt, scriptis ex instituto defendere, quisquam ausus est. Prima, quae in publicis libellis deprehenduntur, huius rei vestigia, seculo XIV deprehenderunt viri docti: imperante enim Ludouico Bauaro, MAR-SILIVS MAINARDINVS, Patauinus, rector vniuersitatis Viennensis^c, quem impium quidem, sed doctum hominem vocat NIC. COMNENVS PAPADOPOLI^d, quique in controuersis Ludouicianis strenue Occami sectam sententiasque secutus est, Monarchomachis in *Defensore pacis* praeluisse; Seculo XVI ineunte autem, sedente Romae Leone X, MARIVS SALOMONIVS in libris *de Principatu* eandem iam disseminauisse haeresin visus est. Forte et alii sunt, qui principum potestatem intra cancellos redigere cupientes, et plus vltra progressi in maiestatem ipsam iniurii facti sunt. Nam tempore belli Smalcaldici, quo de oppressa libertate publica querelae grauissimae auditaerunt, nonnullos theologos talia praecepisse non nemo^e contendit. Non tamen in certi dogmatis neruum res erupit, nisi post lanienam Parisiensem, qua crudelissimum oppressae salutis publicae, exemplum insanorum quorundam audacia exhibuit. Eam enim graues illi motus intestini et ciuilia bella secuta sunt, quibus non ar-

*Monarcho-
machi cele-
briores.*

Hhh hh 2 mis

s) Bibl. iuris imperant. l. c. §. 1. p. 119.

r) In Hist. I. N. p. 78.

u) Obf. Hal. T. VI. Obf. I.

x) Bibl. phil. c. 7. §. 27. y) Pec. sched.

z) Hist. phil. p. 508.

a) Bibl. polit. her. p. 62.

b) C. 2. Pof. 2. p. 118. qui omnium plenissimus est.

c) Vid. FABRICIVS Bibl. Lat. med. Tom. V. p. 102.

d) Hist. Gymnasii Patau. T. II. p. 154.

e) Obf. Hal. l. c.

mis tantum contra regis maiestatem et auctoritatem, sed calamis quoque pugnatum est. Secutae sunt seditiones motusque Anglici et Scotici, qui materiam suppeditarunt, nonnullis in regum principumque potestatem insurgendi. Inter quos primum apud plerosque locum occupat GEORGIVS BVCHANANVS, vir historiarum peritissimus, et condendi carminis felicitate celeberrimus, cuius vitam hoc loco enarrare non licet, praemissam autem Poëmatibus eius, et elegantissimis observationibus illustratam legere est apud P. BAYLE ^f, qui ad eundem. Is in regia quidem Mariae Stuartae, Scotiae reginae familia fuit, tantumque eius existimatio et eruditionis opinio valuit, vt regni haeredi Iacobo VI, erudiendo adhibitus, innumeris benevolentiae speciminibus cumlaretur. Attamen seductum a factione aulae aduersa, imprimis comite Morrauo, iniquissime de Maria regina in *Historia Scotiae* scripsisse dicitur, quod occasione nonnullis, maxime Barclaio, dedit, eum perfidiae, ingrati animi, mendaciorum, et quae alia ei scelera obiecta sunt, insimulandi. De qua tamen re non hoc loco tractandum est, sed in historia magnae Britanniae Scotiaeque regni. Potiori autem iure huc referendus esse plerisque visus est, ob dialogum *de Iure regni apud Scotos*, paulo ante obitum, qui anno MDLXXXII, septuagesimum sextum aetatis annum supergresso obtigit, anno MDLXXX Edinburgi editum. Qui cum Latine scriptus esset, mox Anglico quoque sermone, et tum Belgico comparuit, et plerumque historiae Scotiae solet adiungi. Scripsit hunc dialogum occasione motuum a Maria Stuarta excicatorum, adeoque de Scotiae tantum regno in titulo eius se acturum promiserat; in ipsa vero tractatione de regni iure, natura et indole in genere disputat, hincque regni origines, constitutionem primam, et neruum ingeniosa inquisitione explorat, sed libere nimis, parumque accurate et reuerenter. Neque tamen alios, quam tyrannos, regni maiestate atque potestate ad opprimendos sibi subiectos abutentes se petere videri vult; vnde non erubuit dialogum hunc, regum maiestati parum salutarem, et honorificum, ipsi iuueni Scotiae regi, Iacobo VI, inscribere, apud quem maximam gratiam et auctoritatem obtinebat. Quem etsi finem intendere voluisse Buchananum facile quis sibi persuadeat, fatendum tamen, adeo inconsiderate et parum caute scripsisse historicum, vt occasio inde enata calumniandi doctrinam Protestantium ^g, quod maiestati imperantium parum faueat. Qui vero nec Buchananum principia defenderunt, nec dialogi huius apologiam scribere aggressi sunt. Narrat autem CAMDENVS ^h: „Buchananum, „partium studio et Morrauii munificentia abreptum, tum in historia, tum „in libello cui detectio titulum fecit, ita scripsisse, vt falsitatis libri isti damnati sint, ab ordinibus regni Scotiae, quorum fidei plus tribuendum: et „ipsum ingemiscens coram rege, cui fuerit paedagogus, subinde se reprehendisse, quod tam virulentum calamum in reginam bene meritam strin-

f) DiG. T. I. p. 693. seqq. g) Conf. BAYLE l. c. not. E. h) Annal. ad ann. 1567. p. 110.

strinxisset; morientemque optauisse, vt tamdiu supereffet, donec maculas, quas maledicentia falso aspererat, reuocata veritate vel sanguine elueret, nisi hoc vanum esset, cum prae aetate delirare videretur.“ Ast contrarium docet VARILLASIVS ⁱ, ex annotationibus fratrum Puteanorum ad Thuani historiam referens, regem quidem Iacobum retractationem a Buchananano moribundo poposcisse, at eum renuisse, eo quod nihil scripsisset, quo conscientia grauaretur. Quae inter se ita committi putat, P. Bayle, vt consistere nequeant, Camdeno vero magis credendum esse statuit. Ast cum non in reginam ipsam, sed in aulae tantum ministerium calamum Buchananus strinxerit, et non obstante Scotiae historia dialogoque isto rex gratiosum eum apud ipsum esse, porro concesserit, hypothesin autem de iure regni tyrannidi tantum oppositam esse auctor crediderit, dubia certe Camdeni relatio inde existit, et verisimilius est, quod a Scoto quodam nobili se audiuisse refert Baylius, Buchananum rogatum cum ferali lecto decumberet, annon eorum ipsum poeniteret, quae de regno et regina scripsisset, respondisse, abiturum se in regionem, vbi reges non imperarent. Eandem cum Buchananano tibiam inflauit personatus scriptor Galliae, qui STEPHANI IUNII BRVTI personam mentitus, *Vindictas contra tyrannos aserturus, de Principis in populum populi in principem legitima potestate* librum edidit, sine loci indicio anno MDLXXX excusum, et postea aliquoties ^k repetitum, in quo Guiflorum factioni velificaturus populi arbitrio regiam maiestatem subiecit. Quae mira et periculosa hypothesis curiosos viros doctos fecit, vt de auctore inquirerent. Et nonnulli quidem eum librum ad Franciscum Hotomannum retulerunt, eo quod pro privilegiis et libertate nationis Gallicae et senatus regni in *Franco-Gallia* sua pugnauisset. Ast alia hypothesi is vtitur, huic minime affini, id quod satis probat, ab eo hunc foetum profectum haud esse. Alii Theodorum Bezae ^l, quidam Philippum Mornaeum ^m auctorem fuisse suspicati sunt, rationibus tamen destituti. Certissima sententia est, quam peculiari dissertatione euicit P. BAYLE ⁿ, enatum esse librum istum ex ingenio calamoque Huberti Langueti, Burgundionis, qui fama Melanchthonis excitatus in Germaniam concessit, et Protestantium partes amplexus, inter consiliarios Augusti Saxoniae electoris receptus est ^o. Suspectus postea factus, quod cum factione Peuceariana faceret, ad Arausionensium principem confugit, eiusque ministerio se addixit, in eo anno MDCXXV, denatus. Germanice quoque pars harum Vindiciarum prodiit Magdeburgi anno MDCXXV, quo eiusmodi cogitationes valde animos in Germania suspensos habebant ^p.

Hhh hh 3

§. XII.

i) Apud BAYLE l. c.

k) 1589. 8. Paris 1631. 12.

l) Bezae quoque nomine prodiit Amst. 1660. 12. Ita quoque Miltonus, Philippi, aliique, refutat VORTIVS pec. diff.

m) GROTIUS in Apologia contra Riuetum.

n) Dictionario critico adiecta.

o) IDEM l. c. art. Languet T. III. p. 53.

p) Titulum exhibet Bibl. imperant. c. 2. pos. 4. §. 4. p. 123.

*Monarcho-
machi Galli.*

§. XII. Maiori animorum contentione de Monarchomachorum dogmate disputatum est, cum res gestae ab Henrico III, Galliarum rege, seditionesque sub eius regno abortae, cum tandem exitum natae essent, qui in caedem regis desinebat. Tum enim comparuit, quam perniciosae falsae prudentiae regulis illi essent confirmati, qui ne a sanguine quidem sacro manus impias cohibere se debere credebant. Nam idem fatum subiisse successorem quoque Henricum IV, et sacrilegas manus intulisse illi quidem Iacobum Clementem, huic vero post inania tentamina Ioannis Castelli, qui ex Iesuitarum disciplina prodierat, Rauallacium, nemo rerum eo tempore gestarum gnarus nescit. Ut enim infandum regicidii scelus pingere et excusaret impietas, afferendum erat, competere in regem haereticum atque malum populo eiusmodi potestatem, qua non regno modo abdicari, sed et vita tolli is posset. Collineauit ad detestabile hoc dogma confirmandum IOANNES BOUCHERIVS theologus, doctor Sorbonicus, qui *de Iusta Henrici III abdicatione e Francorum regno libros quatuor, Lugduni MDXCI* edidit: in quibus parum religiose contra maiestatem et sanctitatem principum multa temere effudit, corrasa maximam partem et male descripta ab aliis. Castello autem indignissimum facinus frustra moliente, et societate ob sceleris conscientiam proscripta idem, si BARGLATIO ⁹ credendum, vernaculo scripto, FRANCISCI VERONENSIS CONSTANTIS nomine adscito defendere sacrilegium hoc ausus est. Prodiit enim *Francisci de Verone Constantini Iesuita sicarius, seu apologia pro Ioanne Castello Parisensi mortis supplicio affecto, et pro patribus ac scholasticis e Gallia olim exterminatis, contra edictum Parlamenti Parisi in illos latum, Lugd. MDCX, et Latine MDCXI.* Eandem tibiam inflauit GVILELMVS RAYNOLDVS, Anglus, et in Anglico collegio apud Rhemenfes professor, vir vehemens et seditioni ciendae atque violentiae tuendae aptus, ut ex eius *Turco-Caluinismo* potest intelligi. Est enim ille GVILELMVS ROSSAEVS, qui *Antwerpiae anno MDXCII* edidit librum *de Iusta reipublicae Christianae in reges impios et haereticos auctoritate, animaduersione iustissimaque Catholicorum ad Henricum Nauarraeum et quemcunque haereticum a regno Galliae repellendum confederatione.* Intelligitur vero ex dictis, maxime Societ. Iesu in suspensionem nefandi dogmatis venisse, quod reges haereseos suspectos interficere liceat, illisque imputata fuisse regicidia in Gallia et Anglia suscepta. Horum enim institutione et praeceptis effectum esse, tunc senatus regni Gallici statuit, ut impiae manus sacratissimo regum suorum sanguine se polluerent. Longum esset ea enarrare, quae post tentatam a Castello regis Henrici IV caedem, contra Societatem acta, et pro eius innocentia ab altera parte scripta sunt, haec enim ad hanc nostram tractationem non pertinent, sed in annalibus ciuilibus atque ecclesiasticis solent enarrari, cuncta quoque post ea quae in compendio eleganter retulit HEIDEGGERVS ^r, erudi-

*Iesuitae
Monarcho-
maniae sus-
pecti.*

⁹) De regno et regali potestate L. V. init. ^r) In Hist. Papatus Per. VII. §. 101. 105. p. 275. 287.

ta et iucunda dissertatione, more suo exposuit vir illustris CAROLVS STEPHANVS IORDANVS ¹⁾, qui videndus. Nobis pro instituti ratione sufficit, obseruauisse, IOANNEM MARIANAM, scriptorem inter Iesuitas Hispanos celeberrimum, magnaue inter suos auctoritatis, primum fere fuisse, qui pestilentis dogmatis semina sparserit in *Libris tribus de Rege et regis institutione ad Philippum III, Hispaniae regem scriptis*, editisque Toleti anno MDXCIX, cum censura et priuilegio regis ²⁾. Is enim impium Iacobi Clementis facinus admirari non erubuit, talia autem asserta protulit, quae indignationem bonorum omnium iustissimam merentur. Scribit enim inter alia: *Aut in apertam vim prorumpitur, seditione facta armisque publice sumtis, aut maiori cautione, fraude et insidiis pereunt, vno aut paucis in eius caput coniuratis, suoque periculo reipublicae incolumitatem redimere satagentibus. Quod si euaserint, inslar magnorum heroum in omni vita suspiciuntur: si secus accidat, grata superis, grata hominibus hostia cadunt, nobili conatu ad omnem posteritatis memoriam illustrati. Itaque aperta vi et armis posse occidi tyrannum, siue impetu in regiam facto, siue aperta pugna, in confesso est. Sed et dolis et insidiis exceptum.* Praeterimus loca alia excerpta et diligenter collecta a P. BAYLIO ³⁾, qui nefandam Iesuitae impietatem et audaciam apertissimis testimoniis demonstrat. Dicit non potest, quantam inuidiam confluauerit hoc Marianae dogma Iesuitarum Societati, eo quod his praecipue opinionibus atque hypothefibus animatos regicidas nefarias manus regi inferre aulos fuisse ipse senatus regni exusto eius iussu per carnificem libro ⁴⁾ indignaretur. Id quod permouit Iesuitas, vt Marianae opinionem a Societate non esse receptam, sed potius improbatam et reiectam, publico quoque scripto a Cottono edito declararent, quem tamen inuita veritate hoc negare, tum approbatio operi a censoribus Societatis praefixa euincit, tum a plurimis, etiam Romanae ecclesiae addictis, est demonstratum, de quibus, ne ad alienum argumentum nimis digrediamur, Baylius et Iordanus consulendi sunt. Maxime vero odium, quod ex hoc dogmate Societati enatum est, insignia incrementa cepit, postquam Iacobus Castellus, licet irrito euentu Henrico IV regi cultrum intentasset mortiferum. Cum enim ex Iesuitarum disciplina eum prodiisse constaret, iubens aula illorum collegium explorari, inter chartas Ioannis Guignardi Iesuitae apologiam inuenit Clementis, qui Henricum III trucidauit, in qua actionem istam heroicam, illi a spiritu S. inspiratam, et aequissimis laudibus a theologis celebratam esse scriptum erat. Magno id Societatis malo euenit. Nam non solum Guignardus publice gula laqueo fracta periit, corpusque in cineres redactum, Castellus misere enecatus est: sed et Iesuitae intra triduum vrbe, et intra hebdomades duas regno excedere iussi sunt. Qui causam quidem suam in Senatu regni egerunt, at frustra ⁵⁾, eiectionis enim sunt,

¹⁾ Recueil de literatur p. 69. seqq.

²⁾ Maxime L. I. c. 6. 7. suspecta sunt.

³⁾ Dict. T. III, arr. Mariana not. G. p. 329.

⁴⁾ Factum id anno 1610. Cal. Iun. conf. Bibl. iuris imper. l. c. p. 152. seq.

⁵⁾ Maxime vrgebant, facinus hoc auctoribus Iesui-

sunt, et infamis dogmatis memoria *σηλυτευτική* posteritati tradita est, quod tamen pestilentissimae doctrinae monumentum Iesuitarum postliminio in regnum Galliae redeuntium diligentia precesque sustulerunt, partes Iesuitarum strenue tum agente Cottono. Eo enim intercedente reditus veniam anno MDCVI impetrarunt. Vix autem ferentior Societati fortunae vultus arriserat, cum caedes Henrici IV a Raualliaci perpetrata, nouas contra eam suspiciones infensi in reges eorumque illibate tuendam maiestatem animi ingeneraret, eo quod regicidam hunc Marianae regulis instructum ad tantum scelus suscipiendum accessisse, plerorumque opinio esset. Quod tamen strenue negarunt, Iesuitae, COTTONO *Declarationem*, vti dictum, *de Doctrina Iesuitarum* ^a edente, quam cum refutatione docta et valida aggrederebatur anonymus ^b, edito *Anti-Cottoniano*, apparuit, alios quoque ex hac sodalitate doctores huiusmodi principia Monarchomachica disseminauisse; licet magnis clamoribus se huic libro opponerent Garassius Richeomius, Eudaemon, Ioannes Gretserus alique ex Societate ista scriptores a IORDANO ^c nominati. Inter illos vero qui in Iesuitarum Lyceis, dogmatibus Monarchomachicis infames deprehensi sunt, fuit etiam ANTONIVS SANTARELLVS et CAROLVS SCRIBANIVS ^d. Ille enim tractatu *de Haeresi, schismate, et potestate summi pontificis in his delictis puniendis, Romae anno MDCXXV* edito, pontifici Romano auctoritatem atque ius non dirigendorum modo, sed et regno abdicandorum, et mortis supplicio afficiendorum principum imperantium vindicare non erubuit. Qui cum munitus approbatione Aquaiuae, Generalis Societatis apud Romanos prodiisset, adeo offendit ob impium assertum aulam regis Galliarum, vt Curiae regni et Sorbonae sententia vtriusque flammis non sine infamia deleretur. Id quod permouit Iesuitas, vt instrumento publico a Petauio et Cottono scripto testarentur, nihil sibi cum doctrina Sanctarelli commune esse, aduocato Societatis quoque BOVTERAEO in *Gallicinio in aliquot falsas damnatasque Sanctarelli assertiones pro rege Christianissimo* ^e maximis viribus connitente, vt euinceret, doctrinam Societatis de potestate temporali principum cum conciliis et decretis pontificum conspirare: ad cuius tamen apologiam non nemo respondit. Neque tamen conatus hi omnes, quibus ab hac infamia se liberare Societas studuit, efficere potuerunt, vt suspicio, quae alte radices

Iesuitis susceptum esse caussidici, Arnaldus et Dolleus, quibus respondit quidem Cl. Duretus, sed irrito conatu, vid. BVLAEI Hist. acad. Paris T. VI. p. 868. Nec impedire sententiam curiae regni potuit Apologia pro Societate Iesu in Gallia edita a FRANC. MONTANO.

z) Satyris quoque, vt fieri solet, multis exagitata Societas est, vid. IORDAN, l. c. Cabinet Iesuitique, passim.

a) Vid. Personiana p. 61. IORDAN, l. c. p. 97. seqq. Prodiit COTTONI *Declaratione doctrinae Iesuitarum*, Parisiis 1610. 8.

b) *Anti-Cottonus*, ou *Refutation de la lettre declaratoire*, ex quo libro specimina quaedam excerptit ill. IORDANVS l. c. p. 109. Auctorem alii faciunt Petrum Molinaeum, IDEM l. c. p. 118. alii Petrum Coignerum, *Bibl. imper. l. c. p. 134.*

c) l. c. p. 121.

d) In Amphitheatro honoris, quod contra criminationes in Societatem sub ficto Clari Bonarscii nomine 1594. 4. edidit.

e) Paris 1626. In eo instrumentum protestationis quoque legitur.

dices fixerat, ex animis euelleretur, praecipue cum nouam eius materiam Anglia suppeditaret. Notissimum enim coniurationem, quae sulphuraria dicitur, in Iacobum Britanniae regem et regni proceres intentatam, maxime Henricum Garnetum S. I. in Anglia superiorem auctorem habuisse; id quod non modo demonstrauit scriptum cui titulus, *Proditio sulphurea a Iesuitis in Iacobum Britanniae regem et regni proceres intentata Lugd. Bat. MDCVII*, sed etiam EDOARDVS COQVIVS, tunc regii fisci generalis aduocatus, edita *Actione in Henricum Garnetum Societatis Iesuiticae in Anglia superiorem, et ceteros proditores; Anglice primum, Londini MDCCVII*, postea Latine vulgata. Cui opposuit quidem ANDREAS EYDAEMON IOANNES S. I. ad *Actionem proditoriam Edoardi Coqui apologiam pro R. P. Henrico Garneto Anglo eiusdem Societatis sacerdote, Col. Agrippinae MDCX*, ast iustam fuisse actionem demonstrauit ROBERTVS ABBOT episcopus Sarisberiensis in *Antilogia contra Apologiam Andreae Eudaemon Ioannis pro H. Garneto Iesuita, Londini MDCXIII* edita, cui alia quoque Anglorum scripta contra regicidas et regicidarum patronos, addi possent, si id ageremus *f*. Garnetum autem audaciae poenam vitae supplicio luisse, quod nec legati Hispanici intercessio, nec oblata magni aeris redemptio auertere potuit, notius est, quam ut hoc loco narrari pluribus opus sit. Tacemus insidias Benedicti Palmii et Edmundi Campiani, Iesuitarum Elisabethae reginae structas, quibus Campianus laqueum meruit. Renouatae sunt querelae de societatis in hoc argumento doctrina morali, cum recentiori aetate ferale inter Molinae et Iansenii aedecias controuersiae feruere coepissent *g*. Quae tamen cum in annalibus ecclesiasticis soleant exponi, explicarique, quid Paschalis, Arnaldus Nicolius alique aduersarii societatis in notissimis libris illi obiecerint, hoc loco, ne extra oleas vagemur, ea non tangimus breuitati litaturi. Nuper demum idem exprobrauit, qui in media Italia in societatem graui fatyra insurgere ausus est, personatus TYMOLEON ***.

§. XIII. Neque tamen inter coetus Protestantium sacris addictos defuere scriptores nonnulli, qui monarchomachorum albo merentur adscribi. Et fuerunt quidem, qui omnes Caluini aedecias accusarent, quod regum maiestatem non satis reuerenter habeant; cuius accusationis occasionem suppeditasse videntur acerbae querelae eorum, qui ex hoc coetu miris persecutionibus pressi, iustitiae auxilia frustra implorauerunt. Certe ex illis ansam scribendi arripuisse auctorem famosi scripti, quod *Moniti ad exules Gallos* titulum gerit, quodque P. Baylio non sine causa adscribi in eius vita demonstrauimus, suo iam loco annotatum est. Circa finem seculi

Monarchomachi inter Protestantes.

f) Conf. Bibl. imper. I. c. p. 136.

g) Vid. *Mysteres les plus secrets des Iesuites* p. 78. seq.

***) In appendice Menippae fatyrae aduersus improbos literarum bonarumque artium olores, de cuius historia vid. *Bibl. raisonnée* P. XXIII, S. 2. art. 2.

culi antecedentis ea de re non sine acrimonia quadam disputatum est inter HECTOREM GODOFREDVM MASIVM, qui Caluini sectatores in libro, cui titulum praefixit: *Interesse principum circa religionem euangelicam*, suspicione pressit, quod de maiestatis origine, et magistratus auctoritate finistre sentirent, et inter Samuelem Andreae, atque imprimis Hubertum Mofanum, id est IOANNEM CHRISTOPHORVM BECMANNVM theologum Viadrinum, qui peculiari disertatione *Securitatem doctrinae reformatae religionis de Magistratu politico* exhibuit. Inde enim multae scriptiunculae enatae sunt, quibus litibus cum Christianus quoque Thomafius accesserit, ut suo loco dictum, ille quoque earum historiam tetigit ^b, qui cum aliis ⁱ est adeundus. Controversia enim ex fontibus magis theologicis, quam philosophicis acta est, et hinc, alium enarrationis locum postulat. Maiori autem iure, huc pertinent illi, qui funestum, quod Anglia obtupuit regicidium Caroli I defendere aggressi sunt; hoc enim non nisi electis monarchomachorum partibus fieri poterat. Inter eos agmen] ducit IOANNES MILTONVS vir ingenii acutissimi et elegantis, quem et *Defensio populi Anglicani* et celeberrimum poema, quod, *Paradisus amissus* ^k, inscripsit, in ciuitate literata fecit famigeratissimum. Vitam eius descripsit Io. TOLANDVS, eo modo, ut ipse non sine inuidia Monarchomachorum numero adiceretur ^l. Ex qua memorabilia repetiit suisque obseruationibus auxit P. BAYLE ^m. Eadem opera defuncti quoque sunt, qui laudatum carmen nuper in Britannia reculum dederunt: qui fontes ab illis hauriendi sunt, qui celeberrimae famae virum nosse propius gestiunt. Is post infandam regis caedem nomine *populi Anglicani* scripta *Apologia* eius iustitiam demonstrare et euincere conatus est, licere tyrannos rerumpublicarum euerfos interficere. Qua de re controversiae ferram reciprocauit cum CLAUDIO SALMASIO: Is enim cum iussu Caroli II edidisset *Defensionem regiam pro Carolo I, ad serenissimum magnae Britanniae regem Carolum II, filium natu maiorem, haeredem et successorem legitimum* ⁿ, opposuit ei MILTONVS: *Defensionem pro populo Anglicano contra Claudii Anonymi, alias Salmasii defensionem regiam* ^o. In qua tractatione Monarchomachorum rationes ex philosophia et reuelatione deducuntur. Aderat autem Miltono ignea vis animi, iudicium limatum, dictio elegans ac satyrica et aulae magis quam scholae aptata: e contrario Salmasius, per totam fere vitam in argumento critico versatus, politicas rationes nec satis attingebat, nec iucunde satis eloqui poterat: inde factum, ut in causa mala potiores Miltoni partes viderentur, iudicarentque nonnulli: Miltonum malam causam bene, Salmasium bonam causam male egisse. Et memorabile est, quod ex aliorum fide refert P. BAYLE ^p adeo placuisse Miltonianas elegantias Christinae, Suecorum

h) *Caus. iurid. mixt. P. II. n. 3. p. 206. sq.*

i) Vid. Epistola Reformati ad amicum, de controversia Masiana cum notis, quae Germanice prodit. *Bibl. imp. c. 2. pof. 4. §. 22. p. 136.*

k) Prodit separatim, et cum Operibus Miltoni.

l) Vid. *Cel. МОНЕМІУС* Vit. Tolandi §. 6. p. 9.

m) T. III. p. 393.

n) 1649. 12.

o) Lond. 1651.

p) L. c. not. F.

corum reginae, vt, cum prius magna de Salmasio opinione teneretur, eius ipsi contentum excitauerint. Aliam tamen fortunam in Gallia liber habuit. Iussu enim regis vbique quaesitus et Parisiis atque Tolosae publice flammis vltimicus traditus, ita vero minime extinctus, sed auidius lectus est. In tanta Miltoni ferocia non potuere deesse viri docti, qui regias partes contra eum tuerentur. Opposuit enim ei Bramhallus apologiam, et anonymus quidam: *Regii sanguinis clamorem ad coelum aduersus parricidas Anglicanos, Hagae Com. anno MDCLII*, cuius auctorem nonnulli Petrum Molinaeum, alii, Alexandrum Morum faciunt ^q. Ipse quoque Salmasius aliique responderunt, multisque dissertationibus demonstraerunt, nefandum esse, et legibus diuinis ac humanis repugnare, regem occidere, quae tamen scripta hoc loco enarrare non licet. Neque tamen Miltonus et qui eum sequebantur suae causae defuerunt. Bramhallo enim respondit Ioannes Philippus quidam, quem ipsum Miltonum esse nonnulli suspicati sunt, libello autem, qui Caroli I. nomen praefert, et *ἑκονος βασιλικῆ* titulo celeberrimus est, opposuit Miltonus *Iconoclasten*, negans scriptum hoc, quod magnam populo Angliae inuidiam conflat a rege ipso esse conscriptum; cui postea *Icon aclassos* opposita et regem tempore captiuitatis ipsum librum conscripsisse, probari tentatum est ^r, tempore postea ipsam veritatem paulo luculentius detegente ^s. Eandem cum Miltono opinionem defendit Tolandus, recteque Miltonum libellum ex numero scriptorum purpuratorum eiecisse contendit. Qua de re litem ei mouere WAGSTAFFIVS, et BLACKHALLVS, ille in *Vindiciis regis Caroli*, hic in *Oratione sacra in regis memoriam habita*. Ad quorum tamen obiectiones in *Amyntore* respondit TOLANDVS ^t. Tacemus alios, qui occasione huius regicidii, de difficili hoc argumento disputauerunt, quos fusc nominat *Auctor Bibliothecae imperantium* ^u, qui adeundus. Non omittendum tamen inter aduersarios Monarchomachorum, et numero plurimos et eruditione atque rationum pondere inter se valde diuersos eminare GVILELMVM BARCLAIVM, illustrissimi ducis Lotharingiae consiliarium, supplicumque libellorum magistrum atque tum in celeberrima academia Ponti-Mussana I. V. professorem ac decanum; is enim magnis arietibus in *Libris sex de Regno et regali potestate aduersus Buchananum, Brutum, Boucherium et reliquos Monarchomachos* ^x, horum moenia quassauit.

q) Bibl. imperant. I. c. p. 139.

r) Vid. ib. §. 26. p. 140. seq.

s) Multa de hoc libello notanda curiose cu-

mulat P. BAYLE I. c. not. N. p. 397. TOLANDVS in Vita Miltoni.

t) Conf. MOSHEM, I. c. §. 17. p. 95. seqq.

u) Il. cc. ARND. I. c. x) Paris 1600. 4.

